

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 176 ՏԱՄՆԵՐԳՈՒՆԵՐՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱՐԻ ԵՐԱՐԻ 3 Հոկտեմբերի 1895 Երեբյաթի 3 Հոկտեմբերի ՏԱՄՆԵՐԳՈՒՆԵՐՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱՐԻ 3 Հոկտեմբերի № 176

Տարեկան 10 րուբլի, զից ամիսը 6 րուբլի, երբ ամիսը 3 ր. 50 կ. Թիֆլիսի Պրեսի. Редакция «Нор-Даръ» Թիֆլիսի Պրեսի. Редакция «Нор-Даръ» Թիֆլիսի Պրեսի. Редакция «Нор-Даръ»

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԿԱՐԴԻՆԵՐ
Առաջին փոխարինիչը — Գալաթիական
այսպիսից:
Նոր հեռագրիչներ:
Հայկական անցքերը:
Դիտարանների յայտարարումներ:
Դրանց պատասխանները: — Կարգը Կ.
Պոլսում:
Արգելափակում լրագրերի կտրվելը Պոլսի
ցուցիչի մասին:
Միջնադարյան Պոլսի խառնակությունը:
Ներքին:
Նպատակներ ստանդարտների օգտին:
Մասնաճյուղի Մեմբերների կենտրոնի գեղեցիկ
հրապարակում:
Մարտի և փետրվարի:
Քրոնիկա Կ. — Բաթումից: Առաջին
հարգանքներ ժողովի վճիռը: Դարարադի
ձեռք: Բեռնի վաղապատկան Ա. Երեյանի
Հայոց թատրոն: Պետական նոր հարկ:
Նախկին պարագայի կանոններ: Պատ-
կան փոխարինիչներ: Երևանից:
Թեմալից:
Կ. Պոլսի հայ թերթիչներ:
Նամակ խմբագրության:
Փառաբանական: — Անդրկասկի դե-
րժեքներ: Անգլիական և Չինական:
Հեռագրի քննարկ:
Նոր-Պարսի պատասխաններ:
Բանաստեղծական: — Ոսկու գո-
հար:
Տարածական և Գեղարվեստական:
Տարածական և Գեղարվեստական:

նա իբրև հակադիմադրություն ներկայա-
նում:
Այդպես չեն նայում այդ միու-
թեան վրա անգլիական քաղա-
քագետները:
Ուսումնասիրական գաղափարներ:
Թիֆլիսի շատ անհամապատասխան է
անգլիական այժմեան կառավարու-
թեան:
Մարքիզ Սալբերգի առեղի ե-
ռապետական գաղափարներն հող-
մը հակադիմադրում են, որ
կառավարությունը չեն ձեռք
անցնելուց լիարժեք աշխատելը
իսկ նախորդները սխալներն ուղ-
ղելով մոտենալ եռապետական դա-
նակցություն, առանձնապես Գեր-
մանիային:
Բայց այդ նպատակին հասնելու
համար անտարադիմադրական մարքիզ Սա-
լբերգի պետք է շատ խնդիրնե-
րում համաձայնություն կապանք,
որպես զի թե Եգիպտոսում, թե Ա-
սիայի արևելքում և արևմուտքում
իսկ ձեռնարկությունների համար
Գերմանիայի, ասել է եռապետա-
կան գաղափարներն համաձայ-
նություն կարողանալ ստանալ:
Այդ բանի մեջ են գտնում
մարքիզ Սալբերգի լուծման
գաղափարները:
Մեզ հետաքրքրող խնդիրները
կապու են այժմս ուրիշ շատ
խնդիրների հետ: Ասիայի արևել-
քում և արևմուտքում մարքիզ Սա-
լբերգի խնդիրները կապու են
այժմս միմեանց հետ և մարքիզ
Սալբերգի, անտարադիմադրական
չափերն աչքի առաջ ունենալով,
ստիպում է այդ ամենը հաշու-
առնել:
Անգլիական, մասնաճյուղի կառա-
վարական, թերթիքը խոսում
են եռապետական գաղափարների
օգտին և գաղափարներն են
տալիս թե ինչու Անգլիան, որ-
քան էլ եռապետական գաղափար-
ներն հողմն են, չի կարող մի
որևէ գաղափարներին կապել իսկ
գերմանական և եռապետական թեր-
թիքը յարձակում են Անգլիայի
վրա, որպես զի նրան ստիպեն
միանալու եռապետական գաղափար-
ներին հետ:

Ֆրանսիական թերթիքը կցկուր
հեռագրական լուրերով շատա-
նում են: Նոր իսկ պաշտոնա-
կան տեղեկությունները, զե-
պանների իրենց կառավարութեան
հաղորդածները հաստատում է,
որ Կ. Պոլսում, նոր իսկ Տրապի-
զոնում մահաբաղանները մորթում
են քրիստոնեայ հայերին հարկա-
ներով: Զորքին, ոստիկաններին,
ժանդարմներին օգնում և գերա-
զանցում են սոփոստ առաջ առ-
ածները:
Այդ մասին ընդարձակ տեղեկու-
թյուններ հաղորդելուց լիարժեք, ե-
րուպական մամուլն արձանագրում
է մի շատ ուրախալի բան. իբրև
թե Կասունում հաղաբար մարզիկ
չեն կոտորել, այլ ընդամենը —
հինգ հարիւր հոգի...
ՆՈՐ ՀԵՌԱՅԻՆԵՐ

Ռուսական Գործակալության միջոցով
մենք ստացանք հետևյալ հեռագրերը:
Կ. ՊՈԼԻՍ, 1 հոկտեմբեր. — Տրապի-
զոնում տեղի ունեցած վերջին ան-
կարգությունների ժամանակ սպա-
նուած է մինչև 200 հայ: Զա-
նազան գաղափարներն պատկանող
քրիստոնեայ բնակիչները, որոնք
այսրում էին առանձին թաղերում
և որոնք այդ յարձակման պատ-
ճառով վտանգի էին ենթարկուած,
թաղերում են միջնադարում:
Տրապիզոնի ջրերը հասա մի
ուսական նաւ, որ շրջում է ծա-
վափի մօտ, առեւտրական նաւի
միջոցով նշանացի հաղորդակցու-
թիւն ունենալով քաղաքի հետ:
Նաւին յանձնարարուած է ուս-
նահապատկան պահպանութեան
գործը:
Կ. ՊՈԼԻՍ, 2 հոկտեմբեր. — Իդ-
մայէլը շրջակայքում, Ասիական
Թիւրքիայում, անկարգություններ
տեղի ունեցան, որոնց ժամանակ
սպանուած և վիրավորուած է մի
քանի հոգի:
ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԱՆՅՔՅՈՒՆԸ
(Նոր-Պարսի Պարբի թղթակցից)
Պարբի մի քանի լրագրեր հրատա-
րակել են Կ. Պոլսից ստացած հեռագրեր
հետադիմ:
Հայերը ներս խոսեցին գաղափարա-
նորոն գաղափար և սպանեցին երկու
պատուար: Գաղափարները գաղափար
յիտոյ նրանք ձերբակալուեցան:
Մարտիանը ծառայող մի ուրիշ
հայ, որ արկակալի պաշտոն ունէր,
նոյնպէս այս առաւօտ սպանուեցաւ:
Կարծում են թէ այդ սպանութիւնը քա-
ղաքական վրեժառուութեան հետեւած է:
Պարբի լրագրերը մինչև ցարդ դեռ
գործադան յամառութեամբ լուծին
են պահում հայկական վերջին անցքերի
վրա: Եթէ հրատարակում են կարճ հե-

ռագրեր, տեղեկութիւններ, առանց
յաւելման իրենց կողմից: Այդ կողմից
առանձին հեռագրեր են ցոյց տալիս «Le
Matin» թղթաւոր թերթը. սա օր առօր
հեռագրեր միջոցով անգլիական լրա-
գրերի կարծիքը տալիս է. «The Daily
News»-ի 3 հոկտեմբերի, վերջին դէպ-
քերի առթիւ արտայայտած այն կարծի-
քը՝ թէ դա ցոյց է տալիս, որ մահա-
բաղանները չեն կարող կառավարել մի
քրիստոնեայ ժողովուրդը: «Le Matin»-ը
տողաբար տեղացի է մի մեծ գաղ-
մացական և հարցական նշան: Միւս
թերթիքը դեռ ևս հետադիմ ռազմա-
թիւն ունի:
«The Daily News»-ի Կ. Պոլսի թղթ-
ակցից հեռագրում է երկուշաբթի ե-
րեկոյան:
Հայերը Կասունի մէջ կերակի
օրուայ համար մի ցոյց էին պատրաս-
տել: Դուռը հաղորդակցութիւն ունե-
ցաւ պարբերաբար հետ, որ պատասխա-
նեց թէ իսկ ժողովուրդը յուսահատուած
է, ուստի ինչ իսկ ձեռքից եկած ամեն
բան անէր, դարձնալ անկարգութիւնների
առաջը չպիտի կարողանայ առնել, մի
բան՝ որ իսկ պաշտօնը չէր: Որպէս զի
ինքը ցոյցի պատճառ առած չհամա-
րուել, նա որոշել էր բացակայել քաղա-
քից, և զենք չէր օգտագործել:
Հաստատուած է թէ մի խնդրագիր,
որ դառնալու է արդարաւարտութիւն
և ռեֆորմներ, իսկ փոխանորդին է տը-
րուած, այսօր ներկայացնելու համար,
և նրից ցոյց տեղի չունեցաւ: Հայերի
մի մեծ թիւ այսօր սկսեց յառաջանալ
դէպի Բարձրագոյն Դուռը, նպատակ
ունենալով մի խնդրագիր մատուցանե-
լու մեծ եղանակով: Կառավարութեան
դէմ բողոքի ձևով թղթական իշխանու-
թիւնները նախադիմ տեղեկութիւն էին
առել նրանց նպատակի համար, ուստի
դէպի Բարձրագոյն Դուռը տանող բոլոր
հանապարհները ոստիկանութիւնը փա-
կել էր:
Որք ներքին գործերի միջնորդը Դե-
րան մօտ հասաւ, փակուած ճանա-
պարհների գնազան կողմերից մի յար-
ձակում տեղի ունեցաւ: Սկսեցաւ
կռիւմաբարութիւն և սպաւ հրազենների
պարտում: Ոստիկանութիւնը հեծկա-
գործի օգնութեամբ ժողովրդի խուռն
բազմութիւնը հեղծել բաղաժախ ձեռ-
բակալութիւններ իտուս: Թուրքերից
և հայերից մի քանի հոգի սպանուեցան և
չաւերին էլ վիրավորուեցան:
Ասում են, որ նաեւ ժողովրդի մի
խումբ յառաջ է ընթացել դէպի ոստի-
կանութեան միջնորդի տունը, խորատու
կել պատահանները և այլ միջոցներ
հասցրել, այլ և հրազեններ պարպել
տան մէջ, որի պատճառով և միջնորդ-
ը թիւնակի վիրավորուած է: Մեծ
յուզում է տիրում Ստամբուլի թէ հա-
յերի և թէ թուրքերի մէջ: («The Daily
News» 2 սեպ.)
«The Daily News»-ը գրում է.
«Մեր Կ. Պոլսի թղթակցից հեռա-
գրում է հայերի երկուշաբթի օրուայ
այդ քաղաքի մէջ կատարուած աղե-
կաբար ցոյցի տուած ձեռքիցները: Հա-
յերը խմբուած են եղել Բարձրագոյն
Դրան առաջ մի խնդրագիր ներկայա-
ցնելու համար, սակայն նրանց յառաջ-
ընթացումը խանգարելով թուրք ոս-
տիկանութիւնը և զինուորները շուտով

Թիֆլիս, 2 հոկտեմբերի 1895 թ
ՔԱՂԱՔԱՎԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ
Երեբյաթի մամուլը զբաղուած
էր վերջին ժամանակներս Ֆրան-
սիայում և Գերմանիայում կատա-
րուող զորքերի փոխներդրու-
մը:
Այս անգամ Աւստրիա - Ունգար-
իայի կայսր Ֆրանց Եօգէֆը թե-
պէթեւ ներկայ էր գերմանական
զորքերի փոխներդրում, բայց այդ ս-
փորական բան լինելով այնքան
ուշագրութեան չառնուեցաւ, որ-
քան ուսու բարձր գիտութեաննե-
րի ներկայութիւնը և ընդունե-
լութիւնը Ֆրանսիայում:
Ռուս բարձր գիտութեաննե-
րին իբրև տանեցի ընդունեցին
Ֆրանսիայում և ամեն տեղ, որ-
տեղ մտնում էին ուսու հիւրերը,
մեծ ցնծութեամբ և ցոյցերով էին
ընդունում և օտարների համար
միշտ փակ մնացող դռներն առնա-
լով թերթիքը, բոլորն էլ բացում
էին ուսու սպանների առաջ:
Այս հանգամանքն առատ նիւթ
տուեց եռապետական երկրների և
անգլիական մամուլին: Մատենային
կարծիքն էին յայտնում, որ իբր թէ
զբաւուր գաղափարներն և կաղա-
ւում Ֆրանսիայի և Ռուսիայի մի-
ջև:
Բայց զբանց հակառակ ֆրան-
սիական և ուսու թերթիքը պըն-
դում են, որ Ֆրանսիան և Ռու-
սիան թղթով կարիք չունին միա-
նալու, քանի որ սրտով և մտքով
միացած են և երկուսի շահերն
ամեն տեղ մէկ է: Ֆրանս-ուսա-
կան գաղափարները, զբանց ա-
սերով, Երեբյաթի խաղաղութիւնն
աւելի է ապահովում, քան եռա-
պետական գաղափարները, որին

նա իբրև հակադիմադրություն ներկայա-
նում:
Այդպես չեն նայում այդ միու-
թեան վրա անգլիական քաղա-
քագետները:
Ուսումնասիրական գաղափարներ:
Թիֆլիսի շատ անհամապատասխան է
անգլիական այժմեան կառավարու-
թեան:
Մարքիզ Սալբերգի առեղի ե-
ռապետական գաղափարներն հող-
մը հակադիմադրում են, որ
կառավարությունը չեն ձեռք
անցնելուց լիարժեք աշխատելը
իսկ նախորդները սխալներն ուղ-
ղելով մոտենալ եռապետական դա-
նակցություն, առանձնապես Գեր-
մանիային:
Բայց այդ նպատակին հասնելու
համար անտարադիմադրական մարքիզ Սա-
լբերգի պետք է շատ խնդիրնե-
րում համաձայնություն կապանք,
որպես զի թե Եգիպտոսում, թե Ա-
սիայի արևելքում և արևմուտքում
իսկ ձեռնարկությունների համար
Գերմանիայի, ասել է եռապետա-
կան գաղափարներն համաձայ-
նություն կարողանալ ստանալ:
Այդ բանի մեջ են գտնում
մարքիզ Սալբերգի լուծման
գաղափարները:
Մեզ հետաքրքրող խնդիրները
կապու են այժմս ուրիշ շատ
խնդիրների հետ: Ասիայի արևել-
քում և արևմուտքում մարքիզ Սա-
լբերգի խնդիրները կապու են
այժմս միմեանց հետ և մարքիզ
Սալբերգի, անտարադիմադրական
չափերն աչքի առաջ ունենալով,
ստիպում է այդ ամենը հաշու-
առնել:
Անգլիական, մասնաճյուղի կառա-
վարական, թերթիքը խոսում
են եռապետական գաղափարների
օգտին և գաղափարներն են
տալիս թե ինչու Անգլիան, որ-
քան էլ եռապետական գաղափար-
ներն հողմն են, չի կարող մի
որևէ գաղափարներին կապել իսկ
գերմանական և եռապետական թեր-
թիքը յարձակում են Անգլիայի
վրա, որպես զի նրան ստիպեն
միանալու եռապետական գաղափար-
ներին հետ:

Ֆրանսիական թերթիքը կցկուր
հեռագրական լուրերով շատա-
նում են: Նոր իսկ պաշտոնա-
կան տեղեկությունները, զե-
պանների իրենց կառավարութեան
հաղորդածները հաստատում է,
որ Կ. Պոլսում, նոր իսկ Տրապի-
զոնում մահաբաղանները մորթում
են քրիստոնեայ հայերին հարկա-
ներով: Զորքին, ոստիկաններին,
ժանդարմներին օգնում և գերա-
զանցում են սոփոստ առաջ առ-
ածները:
Այդ մասին ընդարձակ տեղեկու-
թյուններ հաղորդելուց լիարժեք, ե-
րուպական մամուլն արձանագրում
է մի շատ ուրախալի բան. իբրև
թե Կասունում հաղաբար մարզիկ
չեն կոտորել, այլ ընդամենը —
հինգ հարիւր հոգի...
ՆՈՐ ՀԵՌԱՅԻՆԵՐ

Ռուսական Գործակալության միջոցով
մենք ստացանք հետևյալ հեռագրերը:
Կ. ՊՈԼԻՍ, 1 հոկտեմբեր. — Տրապի-
զոնում տեղի ունեցած վերջին ան-
կարգությունների ժամանակ սպա-
նուած է մինչև 200 հայ: Զա-
նազան գաղափարներն պատկանող
քրիստոնեայ բնակիչները, որոնք
այսրում էին առանձին թաղերում
և որոնք այդ յարձակման պատ-
ճառով վտանգի էին ենթարկուած,
թաղերում են միջնադարում:
Տրապիզոնի ջրերը հասա մի
ուսական նաւ, որ շրջում է ծա-
վափի մօտ, առեւտրական նաւի
միջոցով նշանացի հաղորդակցու-
թիւն ունենալով քաղաքի հետ:
Նաւին յանձնարարուած է ուս-
նահապատկան պահպանութեան
գործը:
Կ. ՊՈԼԻՍ, 2 հոկտեմբեր. — Իդ-
մայէլը շրջակայքում, Ասիական
Թիւրքիայում, անկարգություններ
տեղի ունեցան, որոնց ժամանակ
սպանուած և վիրավորուած է մի
քանի հոգի:
ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԱՆՅՔՅՈՒՆԸ
(Նոր-Պարսի Պարբի թղթակցից)
Պարբի մի քանի լրագրեր հրատա-
րակել են Կ. Պոլսից ստացած հեռագրեր
հետադիմ:
Հայերը ներս խոսեցին գաղափարա-
նորոն գաղափար և սպանեցին երկու
պատուար: Գաղափարները գաղափար
յիտոյ նրանք ձերբակալուեցան:
Մարտիանը ծառայող մի ուրիշ
հայ, որ արկակալի պաշտոն ունէր,
նոյնպէս այս առաւօտ սպանուեցաւ:
Կարծում են թէ այդ սպանութիւնը քա-
ղաքական վրեժառուութեան հետեւած է:
Պարբի լրագրերը մինչև ցարդ դեռ
գործադան յամառութեամբ լուծին
են պահում հայկական վերջին անցքերի
վրա: Եթէ հրատարակում են կարճ հե-

թագրեր, տեղեկութիւններ, առանց
յաւելման իրենց կողմից: Այդ կողմից
առանձին հեռագրեր են ցոյց տալիս «Le
Matin» թղթաւոր թերթը. սա օր առօր
հեռագրեր միջոցով անգլիական լրա-
գրերի կարծիքը տալիս է. «The Daily
News»-ի 3 հոկտեմբերի, վերջին դէպ-
քերի առթիւ արտայայտած այն կարծի-
քը՝ թէ դա ցոյց է տալիս, որ մահա-
բաղանները չեն կարող կառավարել մի
քրիստոնեայ ժողովուրդը: «Le Matin»-ը
տողաբար տեղացի է մի մեծ գաղ-
մացական և հարցական նշան: Միւս
թերթիքը դեռ ևս հետադիմ ռազմա-
թիւն ունի:
«The Daily News»-ի Կ. Պոլսի թղթ-
ակցից հեռագրում է երկուշաբթի ե-
րեկոյան:
Հայերը Կասունի մէջ կերակի
օրուայ համար մի ցոյց էին պատրաս-
տել: Դուռը հաղորդակցութիւն ունե-
ցաւ պարբերաբար հետ, որ պատասխա-
նեց թէ իսկ ժողովուրդը յուսահատուած
է, ուստի ինչ իսկ ձեռքից եկած ամեն
բան անէր, դարձնալ անկարգութիւնների
առաջը չպիտի կարողանայ առնել, մի
բան՝ որ իսկ պաշտօնը չէր: Որպէս զի
ինքը ցոյցի պատճառ առած չհամա-
րուել, նա որոշել էր բացակայել քաղա-
քից, և զենք չէր օգտագործել:
Հաստատուած է թէ մի խնդրագիր,
որ դառնալու է արդարաւարտութիւն
և ռեֆորմներ, իսկ փոխանորդին է տը-
րուած, այսօր ներկայացնելու համար,
և նրից ցոյց տեղի չունեցաւ: Հայերի
մի մեծ թիւ այսօր սկսեց յառաջանալ
դէպի Բարձրագոյն Դուռը, նպատակ
ունենալով մի խնդրագիր մատուցանե-
լու մեծ եղանակով: Կառավարութեան
դէմ բողոքի ձևով թղթական իշխանու-
թիւնները նախադիմ տեղեկութիւն էին
առել նրանց նպատակի համար, ուստի
դէպի Բարձրագոյն Դուռը տանող բոլոր
հանապարհները ոստիկանութիւնը փա-
կել էր:
Որք ներքին գործերի միջնորդը Դե-
րան մօտ հասաւ, փակուած ճանա-
պարհների գնազան կողմերից մի յար-
ձակում տեղի ունեցաւ: Սկսեցաւ
կռիւմաբարութիւն և սպաւ հրազենների
պարտում: Ոստիկանութիւնը հեծկա-
գործի օգնութեամբ ժողովրդի խուռն
բազմութիւնը հեղծել բաղաժախ ձեռ-
բակալութիւններ իտուս: Թուրքերից
և հայերից մի քանի հոգի սպանուեցան և
չաւերին էլ վիրավորուեցան:
Ասում են, որ նաեւ ժողովրդի մի
խումբ յառաջ է ընթացել դէպի ոստի-
կանութեան միջնորդի տունը, խորատու
կել պատահանները և այլ միջոցներ
հասցրել, այլ և հրազեններ պարպել
տան մէջ, որի պատճառով և միջնորդ-
ը թիւնակի վիրավորուած է: Մեծ
յուզում է տիրում Ստամբուլի թէ հա-
յերի և թէ թուրքերի մէջ: («The Daily
News» 2 սեպ.)
«The Daily News»-ը գրում է.
«Մեր Կ. Պոլսի թղթակցից հեռա-
գրում է հայերի երկուշաբթի օրուայ
այդ քաղաքի մէջ կատարուած աղե-
կաբար ցոյցի տուած ձեռքիցները: Հա-
յերը խմբուած են եղել Բարձրագոյն
Դրան առաջ մի խնդրագիր ներկայա-
ցնելու համար, սակայն նրանց յառաջ-
ընթացումը խանգարելով թուրք ոս-
տիկանութիւնը և զինուորները շուտով

են հարկաւոր միջոցները ձեռք առնել կարգը կարելոյն չափ չուսումը վերականգնելու և այդպիսով անօգուտ աւելնելու թիւներէն խուսափելու համար:

ԳՐԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ.—ԿԱՐԳԸ Կ. ՊՈԼՍՈՒՄ

Մայրաքաղաքի թերթերի մէջ հրատարակուած է հետեւեալ հետադիրը Կ. Պոլսից, սեպտ. 25-ից.

Բ. Գուռը գետաբաններն արած բերանացի յայտարարմանը պատասխանեց, հաւատարմեցիկ, որ թրքական կառավարութիւնն անյաշտ լուրջ միջոցներ ձեռք կառնէ մտքերը խաղաղեցնելու և աւելացնելու ոստիկաններ թիւը, որ յաճախ անբաւարար է հանգիստեցնելու կարգութիւններին առաջն առնելու համար: Անցեալ օրուանից կարգը պահպանելու համար զօրքերի մասեր են նշանակուած: Նկեղեցիները դեռ ևս լինեն են փախստականներով, որոնք, անշուշտ, այնտեղից չեն հեռանալ, մինչև որ կարգը վերջնականապէս չվերականգնուի:

ԱՆԿԻՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐՆԵՐԻ ԿԱՐԳԻՔԸ ՊՈԼՍԻ ՑՈՑՅԻ ՄԱՍԻՆ

Անգլիական լրագրերը տարբեր կարծիքներ են յայտնում Կ. Պոլսի սեպտ. 18-ի ցոյցի մասին:

«Standard»-ը դատաւարութիւն է հայերի վարմունքը: Այդ վարմունքը,—ասում է նա,—ներքին չէ, մասնաւոր, որ Անգլիայի ջանքերը հայերի օգտին արգէն սկսել էին պտուղներ տալ: ձիւտ է, Բ. Գուռը աշխատում էր ամեն կերպ երկարաձգել բանակցութիւնները, և դժուարութիւններն աւելի ևս սաստկացան միւս պետութիւններ կասկածաբանութեան պատճառով. բայց եթէ հայերը կարողանային մի քիչ էլ սպասել, այն ժամանակ, անշուշտ, սուլթանը ստիպուած կըլինէր ձեռք առնել այն միջոցները, որոնց վրայ պնդում էր լրագրողները: Հայկական կոմիտեաները մեծ սխալ են գործել, ցոյց տալով Ներսիսային, թէ ինչպէս իրենք կարող են սուր ու դժգոհ սարքել:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՍԿՈՒ ԶՈՀԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՎԷՊ (Շարունակութիւն *)

Այս բոլորը կատարուած է ձեր շուրջը. դուք անփութ էք, եթէ ոչ կարող էիք մինչև այսօր ստուգել:

Տէր Գեորգիք բաժանուելուց յետոյ էլ, այս խօսքերը դեռ երկար ժամանակ հնչում էին ականջիս և զրազեցնում միտքս:

Իրան շուրջս բաներ էին կատարուած, իրան ևս անփութ էի: Իրան՝ որ կարող էի մինչև այսօր ստուգել, բայց չէի արել այդ...

Սրանք մէկը միւսից ծանրակշիւ հարցեր էին ինձ համար: Տէր Գեորգը թերևս գիտէր այդ ամենը, բայց չուզեց խօսքով ասել ինձ, այլ միտքիս ստուգել, եթէ կուզէի:

Ինչպէս կարող էի չուզել: Հետաքրքրութիւնը՝ որի մէջ խառն է և երկելով ու կասկած, ուր զիջաւոր տեղը բռնում է կնանքի խնդիրը:—Նա ամենից վախկոտին անհրկելի է դարձնում: Հետաքրքրութեան գոհացում տալու համար, միտքը անստուգութեան բաւոյնից դուրս բերելու համար մարդս ինչքան չի անել, ինչ վտանգ ու արկածներ չի արհամարհել:

Բայց ես ստիպուած էի սպասել

*) Տես Նոր-Գոր № 175.

«Daily Telegraph»-ը առաջնորդող յօդուածի մէջ խիստ աննպաստ կարծիք է յայտնում այդ անխնայ և կործանիչ ցոյցի մասին, որ հայոց խնդրի յառաջընթացմանը չի ծառայել: Լրագրերն ասում է, որ վերջին ցոյցի մէջ չի կարելի մեղադրել սուլթանին, եթէ իշխանութիւնը մինչև անգամ չմիջամտէր,—այդ բանը կանէին միւսակողման բնակիչները: Ոչինչ այնքան անժամանակ չէր կարող լինել,—վերջացնում է լրագիրը,—որքան այս ցոյցը, որ կատարուեցաւ ձիւտ այն ժամանակ, երբ բրիտանական նաւատորմիցը, ինչպէս սպասում էր ամբողջ աշխարհը, պէտք է փոխէր խնդրի պայմանները, տալով բնակիչներին խաղաղութիւն և հաւատ ներշնչելով թուրքերի բարբարոսութեան վրայ դայրացած Ներսիսային: Մի խօսքով, «Daily Telegraph»-ը կարծում է, որ բոլոր գործը իբր թէ փչացրին հայերի վարմունքը բարեկամները:

«Times»-ը, սակայն, գտնում է, որ այս անցքերն աւելի, քան որեւէ դիպրոմատիքական առաջադրութիւն, պէտք է համոզեն սուլթանին, որ մինչև այժմ իւր բռնած քաղաքականութիւնը վտանգաւոր է իւր համար:

«Daily News»-ը մի խիստ կրակաւ յօդուածով յայտարարում է, որ Կ. Պոլսի խառնակութիւնները ճիշտ միևնոյն կերպով, ինչպէս և Սասունի կոտորածները, կրկին անգամ ապացուցանում են, որ բրիտանական ցեղերը, մասնաւոր հայ ցեղը, չեն կարող կառավարուել թուրքերի ձեռքով:

ՄԻՋՆԱԿԵՊԵՐ ՊՈԼՍԻ ԽԱՌՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

Օտարերկրեայ լրագիրները Կ. Պոլսի խառնակութիւններէն շատ միջնորդակներ են հաղորդում, որոնք աւելի հետաքրքիր են, քան ճշմարտապատում: Նրանք դատում են հետեւեալները:

Անկարգութիւններն ամենից աւելի արեւմտահայ բնակչութիւնն ունենէն Սիւրբ-Քէջիում: Նոյն տեղում է, որ ամենից շատ ձերբակալուածներ եղան:

Բ. Գրան մօտ բռնուեցան միջանի հայեր, որոնք ստգոյայի շուր հազած, մտադիր են եղել մտնել Բ. Իրան չինութիւնն այնտեղ ծառայող հայերին:

մինչև վաղը, մօտ տասն և երկու ժամ, որ տասներկու տարիներ չափ երկայն էին թուում ինձ: Ամենին ամբողջ չէր անցնում թէ Տէր Գեորգը կարող էր սխալուած լինել և ուսուցան ինձ էլ սխալանքի մէջ ձգել: Եւ, նրա վրայ շատ մեծ կարծիք ունէի. հեռատես, խորաթափանց և ամեն բանի վրայ փորձառու աչքով նայող ու միշտ հաւանական կարծիք յայտնող մարդու արժանաւորութիւնն էր վայելում աչքիս:

Հէնց այս էր պատճառը, որ նրա քօղաբերութիւնը խօսքերը աւելի ևս մտաւորականութեան մէջ ձգեցին ինձ, աւելի ևս լարեցին հետաքրքրութիւնս:

Գիշերը վրայ հասնելով, ամեն ժամանակից աւելի ամուր է մեծ խնամքով փակեցի դռները: Սկզբներում՝ երբ ես մինակ էի մնում խառնութիւն չորս պատերի մէջ, սիրտս սոսկալի երկելովով պաշարուած էր և թուում էր ինձ, թէ չորս կողմից չըջապատուած եմ արեւնարբու առաքաններով, որոնք պատրաստ են վրայ յարձակուելու...

Նոյնը չպատահեց այդ գիշերը, որ ինձ շատ դարմացրեց:

Նա տեսնում էի, որ առաջին գիշերների վախը տեղի է տուել ինչ-որ տարբեր բանի: Աւելի քաջ ու աներկելի էի զգում, շուրջս ոչ մի վտանգաւոր բան չէի երևակայում, որ ուղղակի կեանքիս կամ խառնութիւն դէմ սպառնալիս լինէր:

Խաղաղ ու պայծառ երեկոյին յանկարծ փոխարինեց մի սաստիկ փոթորիկ: Խառնութիւն մէջ փակուած՝ երկնքի

դրդուել, որ նրանք էլ մասնակցին խառնակութիւններին: Բ. Գրան մէջ ծառայող բոլոր հայերը ցոյցը սկսուելուն պէս փախան: Հետեւեալ օրը ներանք բոլորն էլ վերադարձան, բացի Արթին-Փաշայից, որ արտօքին գործերի մինիստրութեան քարտուղարն է:

Ինչպէս լուում է, ձերբակալուած են 18 հոգի հայեր, որոնք կանանց շուր են եղել հազած և խառնակութիւնների ժամանակ աղերսագրեր են ունեցել բռնած ձեռքերին:

Մի հայ, որին հետամուտ էր լինում ոստիկանութիւնը, փախչում էր Ստամբուլի փողոցներով երկու ձեռքին էլ ատրճանակ բռնած, որոնց արձակելով աղաղակում էր. «Պոլսի սպանեմ բոլոր մահապաշտներին, թէկուզ դրա համար կեանքս էլ տամ: Մի քանի անգամ բռնեցին նրան, բայց նա ձեռքերից դուրս պրծաւ և շարունակում էր փախչել, երբ, վերջապէս, վայր բռնուած սպանուեալ:

Կամրջի մօտ պահականոցը տարուեցան մի քանի ձերբակալուած հայեր: Թուրքերն ուզում էին նրանց ձեռքեր Մի արիւնայեղ կռիւ տեղի ունեցաւ, որի ժամանակ մի առանձին զազանութիւն ցոյց տուեց մի ինչ-որ փայտեղով ման եկող թուրք մուրացկան: Նա ներս խուժեց պահականոցը և սկսեց իւր յինսփայտեղով հարուածել հայերին: Պահապանները դուրս խուժեցին նրան այնտեղից: Նա նորից ներս ընկաւ պահականոցը և նորից դուրս ձգուեցաւ: Ստիպուած էին վերջ ի վերջոյ սպանել կատաղած մուրացկանին:

«Daily News»-ի Կ. Պոլսի թղթակիցը հաղորդում է. «Մի ականատես պատմում է, թէ ինքը տեսել է դիակներ և բազմաթիւ վիրաւորներ, որոնց կարգերի մէջ թափած տանելիս են եղել: Մի յոյն, որ ծառայում է անգլիական հիւպատոսարարութեան, գտնուելիս է կպել զիջաւոր բանտում հինգ այն ժամանակ, երբ այնտեղ են տարել 4 սպանուած և 8 վիրաւոր հայ: Նա ինքը լսել է, թէ ինչպէս հրամայուել է սպանել վիրաւորներին, որոնք յետոյ, յիշաւ, սպանուած են: Նրա ներկայութիւնը յետոյ են տեսնում և նրան հետաքննում են բանտից: Անգլիական մի սպայ տեսել է, թէ ինչպէս հեծնով ժամադրանքներ յարձակուում են մի խումբ հայերի վրա:

երկու չէի տեսնում. բայց լսում էի հեռու ամպերի գոռոցը, որ դնալով մօտեցնում ու սղմում էր չըջապաշտ և ուժգին քամու հոսանքը, որ խառնութիւն վրայով անցնելիս կամ դրանք զարկելիս երկրաշարժի ցնցում էր առաջ բերում:

Զգիւնում ինչու, յանկարծ այդ խաւար, փոթորկալից դիշերով, առաքանների որջ կարծուած աւերակներ շուրջ մի բան փնտրելու միտքը յղացայ: Բայց թէ ինչ—հաւատացե՛ք որ մինչև այսօր էլ այդ ինձ անյայտ է: Դա նախազգացման մի տնօրինութիւն էր, որին հնարանգեցի հիւսթիամբ:

Խառնութիւն աշտիկութեան պատել մէջ բացում էր մի պտուղանոց, որով հագլի մի միջակ գուլիս կարող էր անցնել: Նա նայում էր ճիշտ կասկածելի աւերակների վրայ, որի համար էլ առաջին դիշերը տախտակով դառնել և փակել էի:

Ներկայեան ընթերցը վերջնապէս յետոյ, բաց արեցի այդ պտուղանոցը և նստեցի նրա առաջ, թէ և մթութեան պատճառով մի քայլ հեռու: Ոչինչ չէր երևում: Համառաւարած ևս ու թանձր ամպերով ծածկուած էր երկնքը: Կայծակի անընդհատ, թրթրում և վայրկեանական լուսի սակ լուսաւորում էր չըջապաշտ ցեղերի նման և իսկոյն թաղուած աւելի անթափանց խաւարի մէջ: Թէ այդ վայրկեանական լուսաւորութեան տակ ինչ հրէշային ձևով էին երևում չինձ աւերակների ցից-ցից ևս խառնութեան մնացորդները, թէ ոչ, ոչ այնպիսի սպառնալիքներ էին թողնում էի:

բայ, որոնց չորսը սպանուած են: Գիւռ ևս անկարելի է սպանուածների ճիշդ թիւը որոշել:

Կ. Պոլսից, սեպտ. 19-ից հետագրում են «Standard»-ին. «Վկաների ցուցմունքով, սպանուածների թիւը 30-ից մինչև 200 է, բայց թէ իսկապէս քանիսն են սպանուել—չի երևալ: Ականատեսները պատմում են, որ հայերը 4 սպանուած են տարել իսկ 8 հայ սուլթանների վրայ են բարձրացուած»:

ՆՊԱՏՆԵՐ ՍԱՍՈՒՆՅԱՆԻ ՕԳՏԻՆ

Չեստերից հետագրում են «Times»-ին, որ տիկին Դադսոնն այդ քաղաքում բարեկործանական բազար է բարձր Սասունի անցքերից միասուածների օգտին: Լորդ Սոլսբերիին Մանչեստրից 25,000 ֆր. է դրկուած նոյն նպատակով:

ՄԱՏՆԻՉ ՍԵՆԵՐԵՐԻՄԻ ԿԵՆԵՐԻ ԳԷՄ ՆԵՂԱՍՏ ՓՈՐՁԸ

Կ. Պոլսի մեր թղթակիցն իւր ժամանակին հաղորդեց այս սպանութեան փորձի մասին: Արեւելք լրագրից քաղում ենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները:

Ներքէ առաւօտ (սեպտ. 4-ին) ժամ մօտ 3-ին մօտ, ի Կէտիկ Փաշա Թալը Գուլուի մօտ ոճիւր մը գործուեցաւ: Մարտատուն Այնլիէ մթերանոցին պաշտօնականներն Սողաւտցի Սենեքերիմ Էֆէնտի տունէն կած էր պաշտօնատեղին երթալու համար, երբ քիչ մը հեռանալուն Էրզրումցի պաշտպանը Գարիբին ընկողմէր մը քաշելով կրակ ըրաւ և Սենեքերիմ Էֆէնտի կոնակէն զարնուելով գետինն ինկաւ:

Ոճրագործն ուղաւ դէպի Գուլուաբու փախչել: Մօտերը գտնուող չըջոն աստիկաններ ու ոստիկան-զինուորներ անմիջապէս փութացին հալածել և տնոր հասան Գուլուաբուի գաւառի վայրին վրայ: Ոճրագործը իր հրազենը ոստիկանին դարձուց և սպառնաց որ չօտնեն: Այդ միջոցին վարի կողմէն ալ ոստիկաններ հասան: Գարիբին ուղաւ դէպի Կէտիկ Փաշա յառաջանալ և խորձակել իրեն մօտեցող ոստիկանին ու ոստիկան-զինուորին վրայ, այս վերջին օճրագործին վրայ նետուեցաւ և վրաս,—այդ և ոչ մի բառով կարող եմ պատմել, այդպիսի մի դժոխային տեսարանի և նրա՝ մարդկանց փափուկ սրտերի վրայ թողած տպաւորութեան մասին ճիշտ գաղափար կազմելու համար, անպատճառ պէտք է աչքով տեսնել:

Գիշերուայ մօտ ժամը տասին հասնաւ թափուող անձրիկ խոշոր կաթիլները սկսեցին վարարել և, մի քանի վայրկեան յետոյ, այդ կաթիլներին փոխարինեց այնպիսի ջրային տարափ, որ կարծես ծովերը յատակն ի վեր չըլլած թափուած էին կրկին վրայ: Ինձ թուում էր՝ թէ աշխարհին վերջն է, թէ տարիներ խառնութիւն են իրար... Բայց այս ամենը հազիւ թէ կէս ժամ տևեց: Փոթորիկն անցաւ, անձրիկն ու քամին դադարեցին, թէ և գոռոցը միշտ հեռացող կառքի խուլ դղրդիւնի նման դեռ լուում էր: Գիւռ նստած էի պատուհանի առաջ և այժմ խորին յաւիժողութեամբ նայում էի մանկապարտիկ սրտի երկերին, ուր փայլում միլիոնաւոր աստղերը՝ կարծես տեղաւորութիւն անձրիկի մէջ լողացած, աւելի պայծառ, աւելի ուրախ ճաճանչներ էին արձակում:

Հեռու հիւսիս-արևմուտքում հեռադհեռէ կուտակուած էին նոյն սև ամպերը որոնք յաճախ ահուած էին կայծակի օճապոտոյ հետքերով,—թերևս դեռ ողորում էր նոյն տարակը: Այդ վայրկեանին, այդ ամպերի ու կայծակների հետ պայծառ, ամբողջ մարդով դանում էի:

բռնեց. Գարիբին ընկողմէր պարպից, բայց զնդակը զարնուեցաւ ոստիկան-զինուորին մէջքը գտնուած կաշիէ դոստին պղնձէ ճարմանդին, որով ունեցան չստուգ: Ոստիկանն ու ոստիկան-զինուորը ոճրագործին ձեռքէ հրազենն առին և զինքը ընդ հսկողութեամբ Ոստիկանութեան Գուռը տարին:

«Վիրաւորեալ Սենեքերիմ Էֆէնտի տունը տարուեցաւ: Ոստիկանութիւն յախարարութեան առաջին բժիշկ լիւփ-փաշա և նոյն պաշտօնատան բժիշկներէն Սիմօն պէյ, Հաֆիզ Արիֆ և Պէհմէդ պէյ ինչպէս նաև վիրահատ Էֆէնտի պէյ, Սենեքերիմ Էֆէնտիի տանը երթալով, հարկ եղած դարմանքներն:

Ոճրագործ Գարիբին երկէ հարցաքննուեցաւ Ոստիկանութեան նախարարութեան պաշտօնատան մէջ: Ոճրականութիւնը ձեռնարկեց հարկ եղած քննութեանց:

Ոստիկանութեան Վսեմ. նախարարին հրամանաւ, վիրահատ Էֆէնտի պէյ կրկին անգամ քննեց վիրաւորեալ Գարիբին Էֆէնտիի վարի ձախ կողմէ միտած ու ներսը մնացած է: Սենեքերիմ Էֆէնտի աւելի զիշերը բժշկական վարժարանի արտաքին ակադեմիկ թիւանց ճիւղը փոխադրուելով վիրաբուժական դործողութեանց ձեռնարկուեցաւ զնդակը հանելու համար:

ՄՏՏԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

ԿԱՆԱՆՑ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԿՈՒՄՍԵՐ

Ռուսիայում բարձրագոյն ուսման ծառաւը, ինչպէս և պէտք էր սպասել, օրէցօր աւելի և աւելի սաստկանում է: Համալսարաններում, ճեմարաններում, լսարաններում և այլն տեղեր չկան, խնդրատեղերի շատերը դուրսն են մը: Նուա՛, Այժմ աւելի քան երբ և իցէ բարձրագոյն ուսումնարաններին պակասութիւն է զգացուում: Մեր խօսքը որդայոց ուսումնարաններին մասին է: Աղջկանց կրթութիւնը գրանցել էլ աւելի խեղճ դրութեան մէջ է:

Ռուսիայում կարգին կազմակերպութիւն ունեցող՝ միայն մէկ հատ կանանց բարձրագոյն ուսումնարան կա—Ինստիտուտի կուրսերը Պետերբուրգում:

այնտեղ, ուր գտնուում էր հայրենի դեղատ: Նա անցեալի մէկը միւսին յաջորդող ուրախ կամ տխուր դէպքերը որով մարմնացեալ ձև ստացած, զախ՝ անցնում էին աչքիս առաջով: Երբ թէ ստիպուած լինէի այդ վայրկեանին ուր համար ու հաշիւ տալու...

Յանկարծ միտքս եկաւ Տէր Գեորգի խօսքը թէ՛ շուրջս բաներ են կատարուում և ենթադրելով որ նա թերևս այդ աւերակների մասին էր անխաբիւր, որոնց վրայ ես էլ արդէն կասկած ունէի, մտածեցի այդ գիշեր մինչև լոյս հսկել:

Այս միտքն անցաւ իմ մէջ անձրիկի առաջ: Նա աչքերս արդէն սկսեցին ամենայն ճշտութեամբ կատարել իրենց պաշտօնը. այն ինչ միտքս՝ ինչպէս ասացի, թափուում էր անցեալ յիշատակների շուրջը, առանց ուշ գործնելու ինչ որ անորոշ ստուերների վրայ, որոնք պարսպի մի ճանդուածից ներս ցատկիւղով, առաջանում էին դէպի ար: Բայց այս բանը շատ լուս տեսնում էին աչքերս և թերևս՝ սրտեց ոստիկ լարմանց ու կենդանացումից էր, որ միտքս միանգամայն ստափուեց, վերադառնալով իւր այդ վայրկեանի պատմին: Այդ ժամանակ՝ մի բողբոջ թռչող ուղաղորդութեամբ դիտելուց յետոյ, ոչ միայն կարողացայ ստուգել թէ՛ նրանք մարդիկ էին, այլ և նրանց հինգ հոգի լինելը համարեցի ճիշտ այն ժամանակ, երբ նրանք ներս մտան աւերակների այն դռնով, որ տեսնում էր գիտնափող ինչ ու...

Բայց նախ՝ դրանք մանկավարժական կարգեր են, երկրորդ՝ գտնուում են Պետերբուրգում, իսկ միջոցները ուղի են, այս ասորի բազմաթիվ խնդրատեսակները միայն 240-ն են ընդունուել, Նիկի են և կան Խարկովում, Մոսկովայում և այլու, այն մի տեսակ բարձրագույն կուրսեր, բայց արանց գործունեությունը առկա են աստիճանափակ է և մի կաթիլ է ուղի կրանոսի մէջ:

Ուրեմն ուսու կանայք կարող են միայն մանկավարժական բարձրագույն ուսումն ստանալ, այն էլ ամենաանհմանափակ շրջանակում: Իսկ ինչ են ասում նրանք, որոնք, օրինակ, ուղում են բժշկական կամ լեզուագիտական մասնագիտությունը ուսումնասիրել: Ներանք ստիպուած են կամ սպանել իրենց ցանկությունը և կամ, եթէ քարամար պայմանները մէջ են (օրինակ՝ հարուստ են, մեծակ և այլն), այն ժամանակ պէտք է գնան արտասահման, գերլուստրապէս Զուիցերլանդ, Նիդերլանդ, Նիւ Յորք, այդպէս էլ լինում է: Խօսենք մի քիչ վիճակագրությունից. 1880 թ. ուսանողները Զուիցերլանդի ուսանողներին անհամար և չորրորդ մասն էին կազմում. 1887 թ. — արդէն ութերորդ, այժմ արդէն վեցերորդ: Աստիճանաբար մեծանում է Ռուսիայից գնացող ուսանողների թիւը. ութերորդ տարի առաջ 190 ուսանողուհի է եղել, այժմ — 212: Ռուսիայից գնացող ուսանողները մեծ մասամբ ընտրում են բժշկական մասնագիտւելը, յետո՛ւ՝ փիլիսոփայականը, շատ քիչը — իրաւագրականը: Ուրիշ խօսքով՝ ընտրում են հինգ այն ճիւղերը, մասնագիտութիւնները, որոնց դռները մինչև օրս փակ են նրանց առաջ Ռուսիայում: Կանանց այդ հատկելի ձգտման բաւարարութիւն տալու ամենահաշտ միջոցն է — թոյլ տալ նրանց, որ ուսանողների հետ միասին յաճախեն արդէն գոյութիւն առնեցող բարձրագույն դպրոցները *): Ըստ ամենապարզ, հեշտ և էփան միջոցն է, բայց, ինչպէս տեսնում ենք պատմութիւնից, տարիներ են հարկաւոր և աստիճաններ, մինչև որ կառավարութիւնը թոյլատրէ կանանց վայելել նոյն բու-

րքները, ինչ որ վայելում են արտասահման արդարադիւր Ամեն տեղ նախ կանանց համար հիմնում են ուսանելի բարձրագույն կուրսեր և այս ժամանակ անցնելուց յետո՛ւ նրանք՝ բարձրագույն ուսում ստանալու անսովորեցիկ հաւատարմութեամբ են տրամադրուել հետ Այսպէս Զուիցերլանդում, Շուեյցարիայում, Ֆրանսիայում այս հաւատարմութիւնը կատարեցին 1870 թ. և 1875 թ. ինչ Գանձաբերում, հետևալ թուականին՝ Վոտալիայում, 1883 թ. Վելիկայում, Անգլիայում և Շուեյցարիայում միայն մասամբ թոյլատրել են կանանց, որ ուսանողներ լինեն միասին՝ դասախօսութիւններ լսեն, այստեղ կանանց բարձրագույն ուսման յատկացրած են մի քանի առանձին հիմնարկութիւններ: Վերամտնալուսումն էլ դեռ ամենափոքր կարգի միասին է տրամադրուում: միմիայն մի քանի համալսարանների դռներն են բաց կանանց առաջ: Այնպէս որ գերմանիայից էլ Ռուսիայի կանանց նման ստիպուած են արտասահմանի համալսարաններում ձեռք բերել այն գիտությունը, որից զրկում են նրանց հայրենիքում: Գերմանիայի կանանց բռնած ընթացքից երևում է, որ այդտեղ չուսով կիրառութեամբ նրանց փրկածն է հաւատարմութիւնը — արդէն ուսումնական ասպարիզում:

Կանանց բարձրագույն ուսման հարցը Ռուսիայում էլ այժմ նոր կեանք է ստացել և իւր դարձաբան աստիճաններն է անցնում: Ի Նիկոլի ունենալով, որ Ռուսիայի հայտնիների մէջ էլ կան բազմաթիւ բարձրագույն ուսման ծառայողներ, որոնցից միմիայն մի քանի տեսակների կարողանում են զմիւր արտասահմանի համալսարանները — այդ իւր կատար ունենալով, մինք միւս անգամ առկա մանրամասն կրթութեան Պետերբուրգում բացուելիք վանանց բժշկական կուրսերի մասին:

Միտա Բերեքեան,

«Նոր-Դար»-ին հոկտեմբերի 1-ից ըստմանորդ են գրում՝ եւ վճարում են 3 ռ. 50 կ.:

ԲԱՅՈՒՄՆԵՐ

ԲԱՅՈՒՄՆԵՐ. — Աստուրիական և ֆրանսիական հերթական չորհրդանկար 9 օր

Ինչ ու շատ իւր նպատակի հետքը դառն մարդու նման, ցած իջող լուսամտի և պոստիկի քննուել:

Առաւելուստ արդարաւոյճը կատարելապէս գիտ չէր փորձառուել, երբ խառնութի գուրը բաղկեցնել իսկոյն դուրս թողալ անխղիւղ և Գոլթեփի լինելը ըստուղիով, բացարկ գուրը: Համարում թէ միշտ նա այդ ժամերին էր գալիս և յանձնում ինձ նոյն օրուայ զրկելիք յանձնարարութիւնների ցուցակը:

Նրա դէմը սովորականի նման խաղաղ էր: Վրդովման օրէն՝ նշան չէր երևում, ձայնը նոյնքան հանդարտ էր և խօսում էր իւր բնական չնչուով: Սրանք նրա սրբի ու հոգի խաղաղութեան ընդհանր էին:

— Ե՛ր, ասա տեսնեմ, ինչ կայ, ինչ չկայ, սովորականի նման հարցրից:

Առեւտրին վերաբերող օրուայ անցնած — գնացածը մի առ մի պատմեցի իրեն:

— Այդ բոլորը լուս... Պետր... Պետր... վիշին շատ աղաւթի պէտք չէ տալ, նա թղթախաղի մէջ չարանակ կորցնում է: Մարի Ստիկանիշին՝ նոյնպէս, սա ձեր կատարութեան տակ է արքունական դրամ վառնած լինելու համար և ինչ չով մերժանալը գիտ յայտնի չէ: Իսկ վերջինիցին տուր որքան կուզի, այդ խոսքը շատ հարուստ է, հայրը մի լիծներին հետ է խաղում...:

— Երեկ երեւո չէի վողկա տարան հրամանատարի համար, խօսքը ընդմիջելով ասացի ես:

— Այդ ես գիտեմ, բայց անխոս էիր

է որ չեն դալիս Բաթում. ասում են, որ արգելուած են Տրապիզոնում. ոչ մի եկող չկայ, ոչ հեռագիր և ոչ նամակ է ստացուում Տրապիզոնից. ասոյք բան չկրահեք:

Անցեալ համարում մենք հարցրել էինք Թիֆլիսի առաջնորդարանում կալացած ժողովի մասին: Ներկայումս, ինչպէս մեզ հարցրում են, արդէն կարգադրութիւն է եղած, որ կայացած որոշումների համաձայն այսուհետև եկեղեցիները միշտ մաքուր պահպանուին, եկեղեցիները գիշերապահներ ունենան, աշխատեն ամեն տեղեր միաձև և միադոյն չափերով և չուրջառներ ունենալ, երեցփոխներն ամեն տարուայ վերջում մի ամսուայ ընթացքում ներկայացնեն իրենց հաշիւները, իսկ քահանաները ոչ թէ հերթապահութեամբ եկեղեցի յանձնախն, ինչպէս որ մի քանի տեղեր սովորութիւն են դարձրել, այլ անխափան ամեն առաւօտ և երեկոյ:

Թուրքաց կառավարութիւնը մտադիր է Ղարաբաղի ձկնը գնել: Այդ մասին հարկաւոր դիմումն է եղած Թիֆլիսի օսմանիւն ընդհանուր հիւպատոսին:

Սեպտեմբերի 27-ին ո. Էջմիածնից ճանապարհ է ընկել դէպի Շամախի արծ. Բենիկ վարդապետը, որ պիտի ներկայանայ թեմի սրբազան առաջնորդին և այնտեղից պիտի գնայ իւր պաշտօնատեղին — Բազում:

Պ. Ալեքսանդր երեցեանը ներկայումս ո. Էջմիածնում է, ուր գնացել է այնտեղի մասնադատարանից նիւթեր հաւաքաներ կարողանում են զմիւր արտասահմանի համալսարանները — այդ իւր կատար ունենալով, մինք միւս անգամ առկա մանրամասն կրթութեան Պետերբուրգում բացուելիք վանանց բժշկական կուրսերի մասին:

Սահակ վարդապետ Ամատունին, մասնադատարան կողմած և բարեփոխող վերցրած, ներկայումս գտնուում է իւր հայրենիք Օշական գիւղում, մի ինչ որ ուսումնասիրան չինելու նպատակով: Այդ պիտի դէպքում լուս չէր լինել արդեօք, որ մասնադատարան յանձնուէր մի ուրիշի, մասնադատ, որ յիշեալ գրապահ վարդապետը նշանակուած է և վտանգայր Շոթակաթի վանքի:

զրկել զգուշացելու — Հրամանատարի համար... — Միեւնոյն բանն է, խօսքը կարելով նկատուի: — Տարբերութիւն պէտք չէ դրել մեծի ու փոքրի մէջ: Գիտելով ինչ պէտք է տալ հաւատարկ սպարաթիւսուած ապրանքից, ապագոյցանելու համար օր տարբեր ապրանք չունենք, այդ պիտի տարաձայնութիւնների տուր թուած չենք լինել:

Նրկար խօսելու արտաքակ չունենալով, հաւանութեան նշան արի, մանաւանդ դիտել, որ նրա վիճուք վիճու էր, որ ոչ ոք կարող չէր քանակել:

— Այժմ միասնեցող պատմիք, լսել ես նոր բան:

— Նոր ոչինչ չեմ լսել, պատասխանեցի ես: — Այժմ չեմ էլ վերանում... դուք ասացիք թէ ուսումնասիրան վախենալու պէտք չունի և ես հաւատում եմ ձեզ:

— Ասա էլ լուս ես անում... Այս ժողովուրդը իւր չուրցին էլ վախենում է և քամու չաչիւնը սրի չաչիւն է կարծում... Իրաւ թեթիւ գողութիւններ պատահել ին, միքանի հաւ ու ոչխար են տարուած — ուրիշ ոչինչ: Այս բոլորը ստուգելի ես... Բայց արանք ժողովուրդի ձե ոտացած, հասել են քո ականջին...:

Նրա այս խօսքերը լսեցի խորին անտարբերութեամբ և՛ չզեւեմ ինչու, չպատմեցի նրան նոյն իսկ գիշերուայ տեսածը, որ նրա ասածների հակառակն էր հաստատում: Մտկայն այդ

Անցեալները հարցրել էինք, որ հայոց թմարտական բեմի համար անխաղաղ յայտնող պ. Աղամ Սարգսիւսը, ի միջի այլոց, պատրաստել է մի նոր պիես: Աղամ Բարսեղի կամ «Ներսէանի Նուաճում» խորագրով: Պիեսի նիւթն առնուած է Խաչատուր Աբովիանի «Վէրք Հայաստանի»-ից: Ներկայումս, ինչպէս իմանում ենք, պ. Սարգսիւսը գրաքննչից իրաւունք է ստացել այդ պիեսը ներկայացնելու բեմի վրայ: Պիեսը խոստանում է հետաքրքիր լինել:

Այս առթիւ չենք կտրող չնկատել, որ հաւատարկութիւնը դատաւարողի անտարբերութիւն է պահպանում դէպի հայ դերասանական ընկերութիւնը, որ նիւթապահ և բարոյական գոհողութիւններով աշխատում է թոյլ չտալ, որ հայոց թմարտի գործը մեռնի: Բոլոր կարող անձերի վրայ բարոյական պարտք կայ աշակից լինելու մեր գերամանեն: Ըրն այդ գործում:

Փինանսների միւնիստրութիւնը մի նիտսերելի մասնաժողովին մի առաջադրութիւն է անում Անգրիկական և Կուբանի չրջանում պետական հարկ դնելու քաղաքային անշարժ կայուածները վրայ, այժման ծխահարկի փոխարէն:

Սյս հոկտեմբեր ամսում միւնիստրների մասնաժողովի հառատութեան է առաջարկուում ֆինանսների միւնիստրութեան մշակած պարտադիր կանոնները մի ծրագրի ծովային և գետային մարդատար չորհանակների հետաւ: Այդ կանոնները նպատակ ունին պահպանելու ուղիներին բոլոր դէպքերը գէպքերից, որոնք հետեանք են հանդիսանում չորհանալային վարչութիւնների անխաղաղութեան:

Պետական խորհրդի քննութեանն է առաջարկուում պատահաւորաբար միջոցով դրամ փոխադրելու մասին մշակուած ծրագրերը: Պատույն փոխադրութիւնների գումարը սկզբում պիտի լինի... 1000 ռ.:

ՆՐԵՆԱՆՆԵՐ. — Բենիկ վարդ. այսօր մեկնեց քաղաքից. նրա ծանօթները չանոր չլմացան թէ գալը և թէ գնալը, միայն սիրելի աշակերտներն են իմա:

ցել և ճանապարհ գրել մինչև Քանաքեռ: Հայր-սուրբը Բագու է դնում:

— Տոմարեայ հոգաբարձութիւնից յետոյ ստիպուած եղաւ հրաժարուիւն տալ օր. դպրոցի նորահաստատ հոգաբարձու Վասիլ Նիկողարեանը: Վեհ. Հայրապետը բարեհաճել է ընդունել:

— Շուշու թեմական դպրոցից Գիւլ-նազարեան ուսուցիչը հրաւիրուել է նրանի թեմական դպրոցից:

ԹԵՄԱՅ. — Այստեղի պղինների մասնաժողովը վերջին օրերու եկած սաստիկ անձրևների պէտքերն. այդտեղ բերն այլ ևս ոչ չեն դարձնում և շտապով հաւաքում են խաղողը, որ դեռ կարգին չէ հասել:

— Թեմիս ո. առաջնորդը մայիսին իւր թեմա եղած ժամանակ եկեղեցիների վերաբերեալ զանազան պատուէրներ տուց, սակայն այդ պատուէրներից միայն մէկը ի կատար ածուցե՞լ ո. Աստուածածնայ եկեղեցու չորջը պարտաքաջից միարան քահանան, իսկ միւսները մնացին ձայն բարբառոյ յանապատի:

Կ. ՊՈՒՍԻ ՀԱՅ ԹԵՄԱՅԻՅ

Ամեն. ո. Պատրիարք Հայրն անձնական տեղադրութեան պատճառաւ օգտափոխութեան պէտք ունենալով Պէտրբուրգէ պիտի երթայ ձեւանքներին, և մէկ քանի շաբաթ պիտի մնայ՝ բժշկաց խորհրդով: Ն. Ամենապատուութիւն օր ընդ մէջ Պատրիարքարան պիտի իջնէ և իրիկունները Պէտրբուրգէ պիտի դառնայ:

— Իզմիրէն կըզրեն թէ տեղւոյն երեւելի ազգային վաճառականը ոմանք, չընդունելով որ անգլիկներն ուսուցումը վերցուի ազգային վաճառքէն, հանգանակութիւն մը բացած են, որուն արդիւնքով մշտապէս պիտի ապահովուի առեւտրական տեսակետով այդ կարեւոր ուսումը:

— Ստանասարան վարժարանի խնամակալութեան անդամը՝ Նախաձեռնութեամբ և առաջարկութեամբ Ամին. Ս. Պատրիարք Հօր՝ իրենց անձնական ծախքով Գերմանիա գրկած են զՊ. Գրիգոր Կ. Պարտեան, Սանասարեան

չէր: Օգիցեցները, որոնք պատերազմի պատճառով տառա ուճիկ էին ստանում, նախայն դէպի մահ գնալով դրամով տոմսերն աք չունէին, այլ միայն իրենց հաշուած օրերը ուրախ անցնելու ետեղի էին, — նրանք թղթախաղից բացի ուրիշ ինչ կարող էին անել մուսաւորա համար սպասելի մահուան երկիւղը... Իսկ Յովսէփը այն տգիտ մարդկանցից էր, որ դրամ ձեռք բերելու համար ոչ միայն թուղթ կը խաղար, այլ և պատրաստ էր գործադրել ամեն ստոր միջոց, թէև նրանցով տրամաւորուէր իւր նպատիւը, ընկներ իւր անունը, — այդ հող չէր նրան:

Այս բոլորը գիտէի և արանցից բացի մի ուրիշ բան մտքովս անցնելէ կարող: Նա թեմական հինգ այդ էր պատճառը, որ նրա մէջ մի առանձին կատակածելի բան չէր նշմարում կամ ուղիղն ասելով, կատակածելի աչքով չէի նայում:

Մարդս երբ մի անմիջի վրայ նոյն իսկ կատակածու աչքով է նայում, անպատճառ իւր կատակածներն արդարացնող նշաններ է գտնում նրա մէջ. որպէս պատճառ է և սրա հակառակն, երբ բուն չարագործի վրայ նայում ենք անմեղ աչքով:

Թէ ինչից է առաջ լալիւն այս բանը — այդ ես բացարձակապէս չգիտեմ. միայն թէ սա իրողութիւն է և ոչ լոկ ինթադրութիւն:

(Նր շարունակով)

Արշակ

